

Kunstfilosofisch Kwartet

dr. Rob van Gerwen
Departement Wijsbegeerte
Universiteit Utrecht

Chassé
Breda, februari-maart 2016

Website

<http://www.phil.uu.nl/~rob/>

Inhoudsopgave

1 Vooraf	1
2 Muzikale expressiviteit	2
3 Luisteren	3
3.1 Akoesmatisch	3
3.2 Akoestisch	3
4 Ruimte	4
4.1 Muziek en schilderkunst	4
5 Horen	4
5.1 Wat is muziek?	4
5.2 Waarneming dik	5
5.3 Muziek maken	6

2. Musici muziek horen maken

1 Vooraf

Vorige keer

- Het moderne systeem van de *schone kunsten*
 - Kunst is esthetisch geworden. Het gaat om het werk zelf.
 - Kunst is een autonome praktijk (mag niet immoreel zijn).
 - Kunst is een historisch fenomeen (kan ze ook eindigen?).
- *Schoonheid* is het besef van de eigenheid van de ander via waarneming van diens uiterlijk.
- *Artistieke* authenticiteit is wat maakt dat we de maker in het werk waarnemen.

Moderne Systeem van de Schone Kunsten

Een nieuwe pas-richting

- Muziek (en kunst) niet langer dienstbaar, functioneel.
 - We zijn niet gericht op een extern doel.
- Wordt omwille van zichzelf ervaren.
 - Het gaat om de deelbare ervaring (gepast wijzen).
 - * Niet om de idiosyncratische associaties.
- Waarom zou je het zelf moeten horen?
 - Omdat *wat de maker doet* alleen *waargenomen* kan worden.

Autonome Muziek

- Een nieuwe luistercultuur: geluid akoestisch horen.
- Kunnen we ieder geluid als muziek horen? Wat is horen?
- Wat horen we in muziek? Afbeeldingen? Gevoelens?
- Wie horen we in muziek? De componist of de uitvoerder?

2 Muzikale expressiviteit

De betekenis van muziek

Expressieve muziek

- Muziek is niet sterk in afbeelden
- maar wel in gevoel uitdrukken:

[L] David Murray, “Teardrops for Jimmy”

- Welke gevoelens worden hier uitgedrukt?
 - * Dubbel: *In zijn spelen* drukt Murray zijn gevoel uit
 - * Expressie: *transitief* en *intransitief*.

Subjectief Realisme

- Artistieke kwaliteit bestaat werkelijk.
- Maar vereist een (deelbare) gewaarwording.
 - Musici horen is ook een subjectieve eigenschap.
 - * Samen iets horen.
- Je moet zelf oordelen.

Reikwijdte van Wat We In Muziek Kunnen Horen

Gepast wijzen

- Horen staat open voor gedachten.

[L] “Leap Frog”, Charlie Parker and Dizzy Gillespie, *Bird And Diz*

[V] Weepingprophet: *Jazz Dispute*

3 Luisteren

3.1 Akoesmatisch

Roger Scruton: *The Aesthetics of Music*, 1997.

Scrutons visie, 1

- Een traditie in de muziekgeschiedenis: de geluiden zonder hun oorzaak: notatie.
- Akoesmatisch luisteren.
 - Scruton heeft een dun concept van horen: we horen de klanken als tonen in hun onderlinge verhouding, los van hun oorzaken.
 - * Past bij luisteren naar CDs.
 - * En bij het lezen van partituren.
 - * En laat de verantwoordelijkheid van de componist goed zien.

3.2 Akoestisch

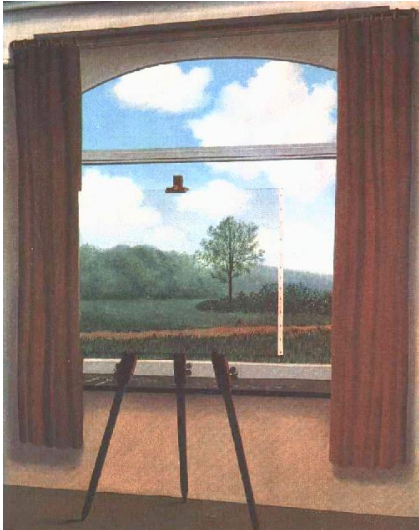
Kritiek op Scrutons visie

Visie Rob van Gerwen

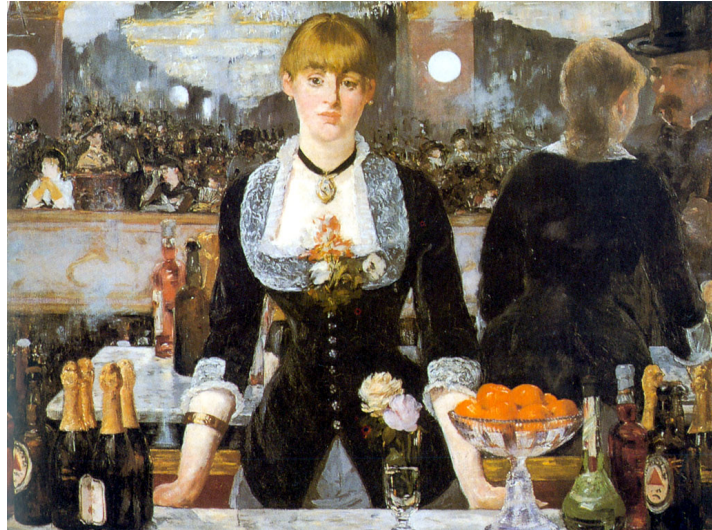
- Er is ook een andere traditie in de muziekgeschiedenis: de geluiden met hun oorzaak (de musici) laten zien.
- Akoestisch luisteren
 - Wat is luisteren eigenlijk? We horen de werkelijkheid; net zoals we de werkelijkheid zien.
 - * experiment: neem alleen met het gehoor waar.
 - Een dik concept van horen: de dingen en gebeurtenissen horen (doet blinde ook).
 - Past bij alledaagse waarneming.
 - * Waarbij we ons in de werkelijkheid bewegen (omgevingsmodel).
 - En bij live-uitvoeringen, concerten (en films daarvan).
 - * Laat de inbreng van de musici goed zien

Live uitvoering

- Uitvoerders lopen risico; kunnen op twee manieren gehoord worden
 - Ongewild: je hoort dat het ze moeite kost.
 - Gewild: ze brengen de expressie van het stuk tot leven.
 - (Ertussenin: correctheid en virtuositeit).
- Stoort het uiterlijk van de musicus niet?
 - Soms wel.
 - Maar ook: het “wijst gepast”.

(a) René Magritte: "La condition Humaine"

(b) Edouard Manet: "Bar aan de Folies Bergère", 1882

Figuur 1: Je in de afgebeelde ruimte bewegen

4 Ruimte

4.1 Muziek en schilderkunst

Muziek kan niet echt afbeelden: de ruimte!

(Scrutons visie, 2)

- Je kunt je niet in de muzikale ruimte bewegen (zoals in een geschilderde)! (Zie fig. 1).
 - Verschil met afbeelding!
 - RvG: Klopt wat betreft representatie.
- RvG: Maar bij ons concept van kunst hoort:
 - Je kunt de musicus volgen: hoe hij zijn instrument bespeelt
 - Te vergelijken met de penseelstreek van Picasso

[L] Albert Ayler: Summertime

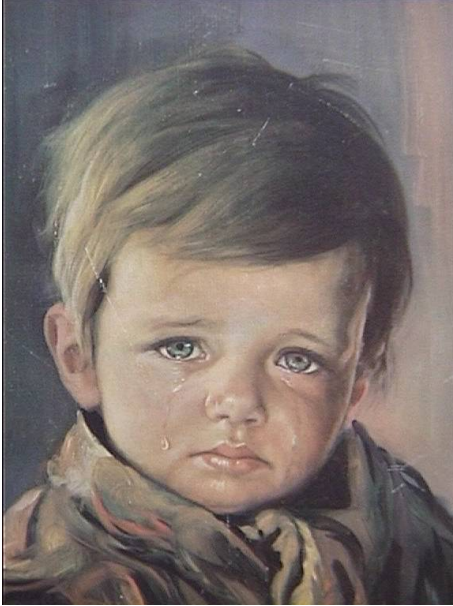
5 Horen

5.1 Wat is geluid?

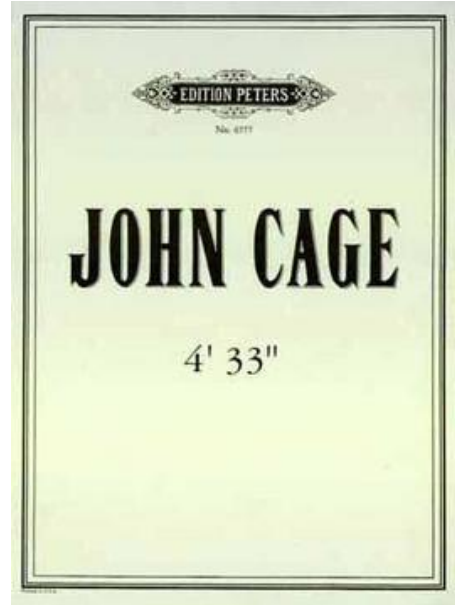
"geluiden staan metafysisch los van ons en van objecten"

(Scrutons visie, 3)

- Scruton: Kleur is bij het kathedr; geluid van het kloppen niet.
- RvG: we horen gebeurtenissen in onze omgeving.

(a) "Jongen met traan" (niet-expressieve afbeelding van een expressief gezichtje)

(b) John Cage: 4'33", de partituur (de klanken op zich)

Figuur 2: Het materiaal

John Cage

- 4'33"
 - Luisteren naar geluid zelf
 - * Dus niet: iemand kucht; iemand is boos; er slaat een deur dicht
 - De klanken op zichzelf (zonder betekenis).
- Lijkt steun voor Scruton, maar de gevraagde abstractie is verduiveld moeilijk.
 - En: 4'33" is geen muziek (geluid wordt niet door musici veroorzaakt).
 - * Volgt de logica van beeldende kunst.
- Wat is waarneming?

5.2 Waarneming dik

Waarneming—Het dikke concept van horen

- *Synchroon* verwerken van *alle* zintuiglijke gegevens.
 - Bewijst bestaan van de dingen (en gebeurtenissen).
 - Staat ons toe ons in de werkelijkheid te bewegen.
 - * Autist in stationshal » paniek.
- Iets horen is:
 - Verwachten het te zien (ruiken, voelen, enz.).
 - * Associaties van beeld (en geur enz.).
 - Soms kun je een bepaald geluid niet thuisbrengen.
 - * Is verontrustend = er *moet* een gebeurtenis zijn!
- RvG: de geluiden staan dus NIET metafysisch los van ons of de dingen.

Scruton: bij muziek voelen we ons in de reikwijdte van een persoon

(Scrutons visie, 4)

- Voor Scruton móet dat wel de componist zijn
 - Componist → partituur → akoestische ordening van klanken.
- RvG: Maar hoe ontstaat muziek?
 - Door uitvoering.
 - Geluiden worden muziek als we ze *als gemaakt* kunnen horen.

5.3 Muziek maken

Hoe ontstaat een uitvoering?

Wat doet een uitvoerder?

- Veel oefenen;
- Uitproberen welke manier van spelen het beste klinkt;
- Luisteren en esthetisch beoordelen;
- Corrigeren: van het spel;
- Vergelijken met andere uitvoeringen.

Luisteraars horen musici muziek maken

- De *psychologische werkelijkheid* van de uitvoering
 - *Specialisatie* voor een musicus: bv. sopraan of tenor saxofoon
 - * Andere blaastechniek,
 - * Vingervlugheid, of -kracht.
- Let wel: musicus is twee keer hoorbaar:
 1. als hij prutst;
 2. of als hij de expressie tot leven brengt
 - Dwz.: musicus loopt risico!
- Dit risico draagt bij aan de artistieke kwaliteit van de muziek
- En aan het belang van kunst!